

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 636.4:339.1

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-4-14>

Гнатишин Л.Б.

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Львівського національного аграрного університету

Hnatyshyn Liudmyla

Doctor of Economics, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Account and Taxation,
Lviv National Agrarian University

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СВИНАРСТВА УКРАЇНИ

PROBLEMS OF EFFECTIVE DEVELOPMENT OF PIG BREEDING IN UKRAINE

У статті з'ясовано, що розвиток галузі свинарства відбувається у двох секторах сільськогосподарських товаровиробників, а саме корпоративному та індивідуальному. Впродовж останнього десятиліття господарства населення виробляли близько половини свинини від її загальної кількості. Збільшення поголів'я свиней, розвиток племінного свинарства відбуваються виключно в аграрних підприємствах корпоративного сектору. Висвітлено особливості організації виробництва продукції свинарства, визначено можливості підвищення його конкурентоспроможності. Обґрунтовано стан економічного розвитку галузі свинарства України, визначено шляхи підвищення її економічної ефективності. Доведено, що розвиток галузі свинарства України характеризується нестабільністю та почерговим перепадом від збитковості до низького рівня прибутковості, що обумовлено групою технологічних та економічних чинників.

Ключові слова: свинарство, ефективність, собівартість, сільськогосподарські підприємства, господарства населення, фермерські господарства, державна підтримка, конкурентоспроможність.

В статье установлено, что развитие отрасли свиноводства происходит в двух секторах сельскохозяйственных товаропроизводителей, а именно корпоративном и индивидуальном. В течение последнего десятилетия хозяйства населения производили около половины свинины от ее общего количества. Увеличение поголовья свиней, развитие племенного свиноводства происходят исключительно в аграрных предприятиях корпоративного сектора. Освещены особенности организации производства продукции свиноводства, определены возможности повышения его конкурентоспособности. Обоснованно состояние экономического развития отрасли свиноводства Украины, определены пути повышения ее экономической эффективности. Доказано, что развитие отрасли свиноводства Украины характеризуется нестабильностью и поочередным перепадом от убыточности к низкому уровню доходности, что обусловлено группой технологических и экономических факторов.

Ключевые слова: свиноводство, эффективность, себестоимость, сельскохозяйственные предприятия, хозяйства населения, фермерские хозяйства, государственная поддержка, конкурентоспособность.

Features of the pig production organization in agricultural enterprises were developed and opportunities for their improvement were identified. The purpose of the article is an analytical review of modern state of development of the pig industry, identify problematic issues and to justify the direction of increasing production of pig breeding in agricultural enterprises of different forms of management. The development of the pig breeding industry takes place in two sectors of agricultural commodity producers: corporate and individual. During the last decade, households produced about half of the total amount of pork. In the course of the research compilation of general trends in the production of pork products in farms of different forms of management were carried out. Increasing the number of pigs, the development of breeding pigs in agrarian enterprises of the corporate sector is taking place. In the households, a decrease in the number of pigs was detected, while in the sector of agricultural enterprises the reduction of the number of operators and a significant reduction in the volume of pork production are calculated. Clarified main underlying

causes growth of investment attractiveness of the cultivation of pigs of highly concentrated in agricultural enterprises. Ways of increasing the export potential of the pig are suggested. The role and place of the state in stimulating the growth of production of pork production is shown. The pig industry needs to review the mechanisms of state support, improvement of methods of storage and processing of pork, control of product quality and the prevention of animal diseases, waste management. Insignificant coverage of farms requires further revision of approaches to the formation of state aid in the pig breeding sector. The condition of economic development of pig industry was justified and the ways to further improve the economic efficiency of pork production were identified. The development of pig industry in the Ukrainian agricultural enterprises in general and the regions, in particular, is characterized by instability and alternately deviation from unprofitable to low profitability due to a group of technological and economic factors.

Keywords: pig breeding, efficiency, cost, agricultural enterprises, households, farms, state support, competitiveness.

Постановка проблеми. Свинарство – це традиційна галузь аграрного сектору України. Завдяки багатоплідності, скоростиглості, великій забійній вазі за порівняно незначних витрат кормів на одиницю продукції свинина відіграє ключову роль у загальному виробництві м'яса. Станом на 1 січня 2019 року в Україні утримували понад 6,0 млн. гол. свиней. Близько половини з них (43,6%) утримується в господарствах населення, інші – на свинофермах. Водночас структурні та галузеві перекося у вітчизняному аграрному секторі є передумовами висококонкурентного ринкового простору, в якому всі виробники свинини зобов'язані будувати ефективний бізнес. За таких умов галузі свинарства потрібно вибудувувати методи та втілювати принципи, які б забезпечили зростаючу конкурентоспроможність, зокрема на зовнішньому ринку. У цьому контексті виникає потреба обґрунтування впливу економічних, організаційних та екологічних чинників, а також міжнародних стандартів на ефективність виробництва свинини та конкурентоспроможність її виробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних, методичних та прикладних проблем розвитку галузі свинарства, підвищення її економічної ефективності та конкурентоспроможності, окреслення шляхів виходу продукції свинарства на зовнішній ринок здійснила низка вітчизняних науковців, зокрема В.М. Волощук, Т.І. Гончар, В.К. Збарський, М.В. Кіц, О.В. Мазуренко, І.М. Мякий, В.М. Полях, І.В. Свиноус. Науковцями ґрунтовно вивчено ситуацію, висвітлено сучасні тенденції у галузі свинарства. Наукові розробки стосуються широкого кола питань економічної ефективності галузі свинарства та виявлення впливу собівартості реалізованої продукції на економічну ефективність виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах [2–4], управління витратами у галузі свинарства [6], інноваційного забезпечення інтенсивного розвитку свинарства [5], проблем та перспектив виробництва продукції свинарства у сільськогосподарських підприємствах України [1; 8; 9] тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеними залишаються питання узгодження якості та собівартості продукції, а також ефективності у свинарстві, адже зміна міжнародних стандартів, зокрема вимог щодо благополуччя утримання тварин, українських виробників свинини торкнеться вже 2024 року.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є виокремлення проблемних моментів розвитку галузі свинарства та окреслення

шляхів підвищення її ефективності й конкурентоспроможності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Специфічною рисою галузі свинарства України є її функціонування в широкому діапазоні виробників: від великомасштабного промислового до натурального в господарствах населення. З одного боку, такі тренди вимагають окремого підходу до визначення ефективності діяльності виробників свинини, а з іншого боку, всезростаючі вимоги до якості продукції свинарства та біобезпеки свинарників схиляють до міркувань про перспективність високотоварного виробництва та змушують нівелювати диференційований підхід до підбору інструментарію підвищення конкурентоспроможності суб'єктів агробізнесу.

За кількістю поголів'я свиней домінуюче положення займають спеціалізовані сільськогосподарські підприємства. Промислові свиногосподарства в Україні укрупнюються. Так, близько 70% промислових свиней сконцентровано на 130 фермах з поголів'ям більше 5 тис. гол., а їх питома вага поступово зростає. Малі ж виробники (з поголів'ям менше 2 тис. гол.) поступово залишають сектор. Проте загалом у всіх категоріях господарств станом на 1 липня 2019 року порівняно з аналогічною датою 2018 року поголів'я свиней зменшилось на 24,3 тис. голів (рис. 1). Хоча слід зауважити, що такий спад зумовлений суттєвим зменшенням поголів'я свиней у господарствах населення, а саме на 185,9 тис. голів. У сільськогосподарських підприємствах, навпаки, зафіксовано збільшення чисельності на 161,6 тис. голів. Така тенденція є характерною для вітчизняної галузі свинарства вже протягом останнього десятиріччя, але в першому півріччі 2019 року вона набула стійкої динаміки. Найважче тут особистим господарствам населення, оскільки вони не можуть витримати всіх вимог щодо біобезпеки, налагодити її, тому в них є великий ризик занесення африканської чуми свиней.

У наявності поголів'я свиней у суб'єктів агробізнесу прослідковується також чітка регіональна специфіка. Станом на 1 липня 2019 року в усіх категоріях господарств найбільша кількість свиней була сконцентрована у Київській (552,8 тис. голів, або 8,6% загального поголів'я по Україні), Львівській (472,8 тис., або 7,4%) та Донецькій (472,4 тис. голів, або 7,5%) областях. У сільськогосподарських підприємствах найбільше поголів'я свиней утримується в Донецькій (91,3% загального поголів'я по області), Київській (83,0%), Дніпропетровській (77,4%) та Полтавській (70,3%) областях. Водночас у зазначених областях спостерігається повсякчасне збільшення поголів'я.

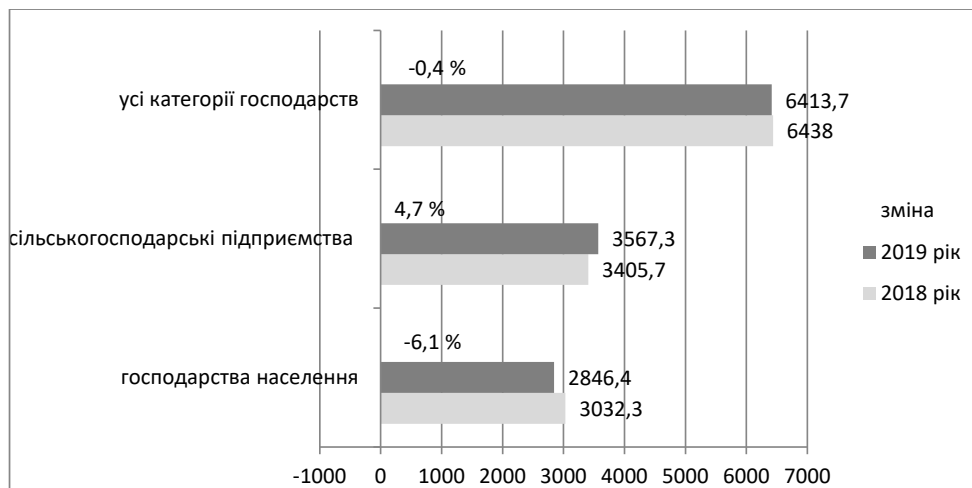

Рис. 1. Динаміка поголів'я свиней в розрізі сільськогосподарських товаровиробників (на 1 липня), тис. гол.

Джерело: розраховано, побудовано за даними Державної служби статистики України

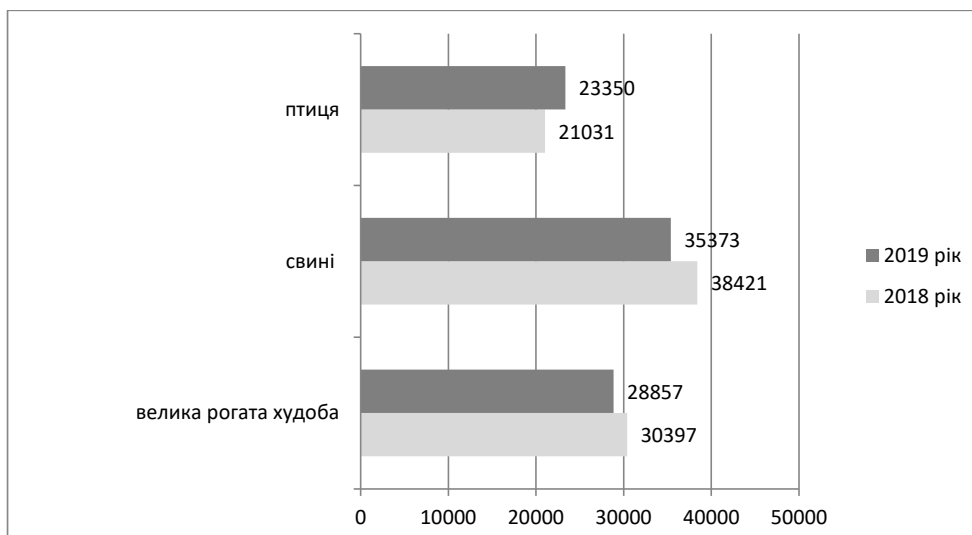

Рис. 2. Динаміка середніх закупівельних цін продукції тваринництва, купленої переробними підприємствами (на 1 липня), грн./т

Джерело: розраховано, побудовано за даними Державної служби статистики України

Відомо, що економічна ефективність свинарства характеризується системою натуральних та вартісних показників, а саме продуктивністю тварин, середньодобовим приростом живої маси однієї голови молодняку або свиней на відгодівлі, виходом поросят (у двомісячному віці) та приростом живої маси з розрахунку на одну основну свиноматку на початок року, тривалістю вирощування й відгодівлі молодняку свиней до певної живої маси, витратою корму на 1 ц приросту живої маси, продуктивністю праці, собівартістю 1 ц приросту та живої маси, середньою ціною реалізації 1 ц живої маси свиней, прибутком з розрахунку на 1 ц живої маси, рівнем рентабельності виробництва свинини [7, с. 8]. При цьому економічна ефективність виробництва свинини тісно пов'язана з організацією виробництва, використанням кормів, технологією утримання та годівлі. Виправдана технологія передбачає багато нюансів, зокрема мікроклі-

мат, тип годівлі, оптимальний розмір технологічних груп, організацію відтворення. Кожен з перелічених аспектів впливає на собівартість свинини та ефективність бізнесу.

Якщо провести порівняльний аналіз закупівельних цін на продукцію тваринництва, то бачимо, що ціни на свинину є вищими. Очевидно, що це є наслідком високої собівартості та передумовою низької ефективності виробництва. Наші дослідження вказують на те, що здебільшого вітчизняні свинарі є збитковими. До речі, собівартість української свинини є однією з найвищих у Європі, а конкурентоспроможність бізнесу, як відомо, забезпечує нижча собівартість.

На тлі нижчої ціни на курятину (рис. 2), яка значною мірою зумовлена монополією у виробництві м'яса птиці, у 2018 році середня ціна 1 кг свиней у живій вазі становила 38 грн. за фактичної собівар-

тості 37–41 грн./кг. Минулого року ситуація, що склалась на ринку, врятувала свинарів від збитків. У першому півріччі 2019 року ціни на свинину знизились до 35 грн. за 1 кг у живій вазі частково через те, що імпорту свинини в Україну збільшився у 5 разів за рік. Таким чином, неврегульована державна політика щодо імпорту свинини приводить до суттєвих перевитрат у галузі і, як наслідок, вищої собівартості, за яку платять кінцеві споживачі.

Отже, середня закупівельна ціна на свиней упродовж січня-червня 2019 року по Україні становила 35 373 грн./т, що на 2 782 грн./т більше за відповідний період 2018 року. Чотири області (Чернівецька, Сумська, Запорізька, Вінницька) мають нижчі ціни, ніж у середньому по Україні. Дванадцять областей не оприлюднюють дані, керуючись нормами Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації. Найвищі середні реалізаційні ціни за січень-червень 2019 року були у Закарпатській області (45 842 грн./т), а найнижчі – у Донецькій (31 192 грн./т). Середня ціна реалізації свиней (у живій масі) сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками (рис. 3) за січень-червень 2019 року на 8% (3 117 грн./т) менше за ціну, яка склалась за січень-червень 2018 року, а проти січня-червня 2017 року вона зросла на 23,5% (6 856 грн./т). За перше півріччя 2019 року середня ціна проти першого півріччя 2018 року збільшилась на 4,3% (1 500 грн./т). Отже, вважаємо, що висока собівартість свинини, що закладена у ціну, є руйнівною для галузі.

Зауважимо, що для свинарства норматив вирощування становить 175 днів, тобто два цикли на рік. При цьому на свинокомплексах одночасно в одних і тих самих приміщеннях утримуються різновікові та різновагові групи тварин, відбувається годівля маточного

поголів'я тощо. Управляти таким бізнесом без відповідного інструментарію досить складно. Вважаємо, що для точного контролю собівартості вирощування свиней у реальному часі необхідно запроваджувати відповідне програмне забезпечення для управлінського обліку з контролем собівартості вирощування свиней у реальному часі. У період нестабільних цін на м'ясо, ветеринарні препарати, корми та енергоносії це є досить важливим та витратним елементом.

Для отримання запланованої собівартості вирощування свинини доцільно запроваджувати так звану мультифазову годівлю тварин. Так, на певному етапі вирощування необхідно закладати відповідну поживність корму, що залежить від того, якій масі тварин відповідатиме ця поживність. Річ в тім, що після набору 90 кг темпи росту свині сповільнюються, а високопоживний корм на цій стадії не буде оптимально використаний. З огляду на це поживність корму для тварин від 90 кг можна знизити без втрати продуктивності, при цьому його вартість зменшиться. Ще одним додатковим чинником на цій фазі є управління якістю туші. Після 90 кг існує тенденція до збільшення товщини шпиків, тому для того, щоб знизити рівень відкладення жиру в організмі тварини для підвищення вартості свинини, потрібно зменшити енергетичну поживність корму. Окрім цього, ключовим елементом ефективної та рентабельної відгодівлі є не просто використання сучасних порід чи високопоживних комбикормів, але й комбінування цих чинників.

Інституційна складова, на нашу думку, мала б відіграти вирішальну роль у підвищенні ефективності вітчизняного свинарства. Заміна скасованого спеціального режиму оподаткування ПДВ так званим режимом квазіаккумуляції ПДВ, що фактично не є пільговим оподаткуванням, не принесла очікуваних

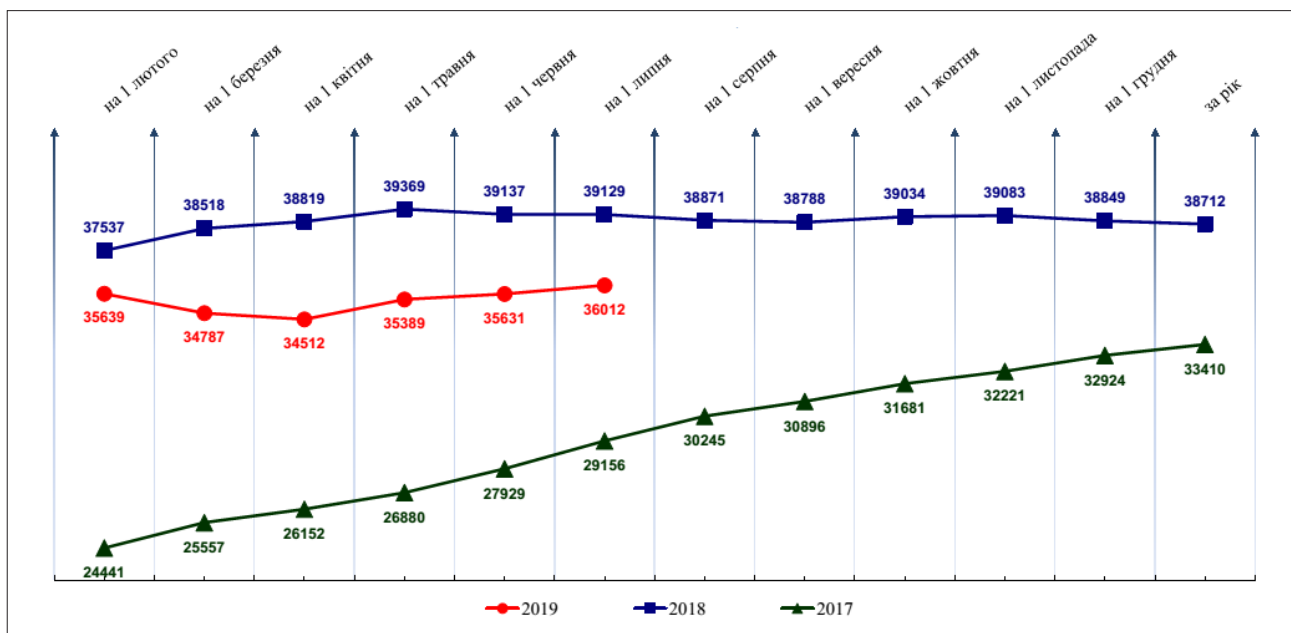

Рис. 3. Динаміка середніх цін свиней у живій масі, реалізованих сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками, грн./т

Джерело: розраховано, побудовано за даними Державної служби статистики України

результатів. Програма зазнала нищівної критики через те, що розподіл коштів виявив корупційну складову, а державну допомогу у свинарстві перш за все отримали великі агрохолдинги. Усе вищезазначене дає нам підстави вважати, що собівартість і, відповідно, ціна на свинину зростатимуть й надалі, поки суб'єкти-агровиробники не наважаться вжити виважених заходів для свого бізнесу.

Висновки. Свинарство вважається однією з найбільш скоростиглою галуззю продуктового тваринництва (після птахівництва). Загалом здатність свиней до відтворення порівняно з великою рогатою худобою, вище майже у 20 разів.

Реалії конкурентного середовища диктують потребу підвищенні ефективності виробництва продукції свинарства шляхом упровадження інноваційних технологій, створення міцної кормової бази, розведення високопродуктивного поголів'я тощо. Впровадження високоефективних інвестицій у галузь свинарства вимагає вироблення інституційної підтримки цього процесу.

Виклики конкурентної боротьби вимагають від вітчизняного свинарства іншого погляду на традиційну систему господарювання. Суб'єкти агробізнесу зобов'язані контролювати собівартість вирощування свиней упродовж усього циклу та вживати заходів для зниження цього показника, щоби вартість продукції залишалася стійкою. Прагнення до зниження собівартості продукції свинарства має базуватись на енергоощадних та екологічно чистих технологіях щодо виробництва м'яса свинини.

Рівень збалансованості раціону впливає на собівартість свинини як через вартість кормів, так і через технологічні особливості, такі як скорочення терміну відгодівлі, підвищення коефіцієнта обігу станкомісць, зменшення витрат на енергоносії та інші матеріали. Отже, для кожного періоду розвитку свиней доцільно використовувати різні рецепти комбікормів з різними рівнями поживності.

Бібліографічний список:

1. Волощук В.М. Стан і перспективи розвитку галузі свинарства. *Вісник аграрної науки*. 2014. № 2. С. 17–20.
2. Гончар Т.І. Економічний механізм ефективного розвитку свинарства в сільськогосподарських підприємствах Кіровоградської області. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22 (1). С. 37–43.
3. Збарський В.К., Шпак О.О. Свинарство – ключова галузь у сільському господарстві України. *Агросвіт*. 2016. № 21. С. 8–14.
4. Кіц М.В., Альохіна Н.С. Економічна ефективність галузі свинарства у сільськогосподарських підприємствах Львівщини. *Економіка АПК*. 2015. № 6. С. 36–41.
5. Мазуренко О.В. Розвиток інноваційно-орієнтованого свинарства: концептуальний підхід. *Економіка АПК*. 2015. № 4. С. 71–76.
6. Мякий І.М. Удосконалення управління операційними витратами аграрних підприємств у галузі свинарства.

Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. 2013. Вип. 24. С. 138–141.

7. Пархомець М.К., Палюх М.С., Пуцентейло П.Р., Уніят Л.М. Організаційно-економічні засади забезпечення ефективного розвитку свинарства на інноваційній основі (науково-практичні рекомендації для підприємства НДВГ «Наука»). Тернопіль: ТНЕУ, 2011. 39 с.
8. Полях В.М. Стан та тенденції розвитку галузі свинарства в Україні. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Економіка і менеджмент*. 2014. Вип. 8. С. 97–99.
9. Свиноус І.В., Підгорний А.В. Сучасний стан та проблеми виробництва продукції свинарства в сільськогосподарських підприємствах України. *Інноваційна економіка*. 2014. № 6. С. 77–81.

References:

1. Voloshchuk V.M. (2014) Stan i perspektivy haluzi svynarstva [State and prospects of the pig industry]. *Visnyk agrarnoi nauky*, № 2, pp. 17–20 (in Ukrainian).
2. Honchar T.I. (2012) Ekonomichnyi mehanizm efektyvnoho rozvytku svynarstva v silskogospodarskykh pidpryemstvakh Kirovogradskoi oblasti [Economic mechanism of effective development of pig breeding in agricultural enterprises of Kirovograd region]. *Naukovi pratsi Kirovogradskogo natsionalnogo tehničnogo universytetu. Ekonomichni nauky*. Vyp. 22 (1), pp. 37–43 (in Ukrainian).
3. Zbarskyi V.K., Shpak O.O. (2016) Svynarstvo – klyuchova haluz u silskomu hospodarstvi Ukrainy [Pig breeding is an important sector in agriculture of Ukraine]. *Agrosvit*, № 21, pp. 8–14 (in Ukrainian).
4. Kits M.V., Alokhina N.S. (2015) Ekonomichna efektyvnist haluzi svynarstva u silskogospodarskykh pidpryemstvakh Lvivshchyny [Economic efficiency of the pig industry in agricultural enterprises of Lviv region]. *Ekonomika APK*, № 6, pp. 36–41 (in Ukrainian).
5. Mazurenko O.V. (2015) Rozvytok innovatsiino oriientovanogo svynarstva: kontseptualnyi pidhid [The development of innovation-oriented pig breeding: a conceptual approach]. *Ekonomika APK*, № 4, pp. 71–76 (in Ukrainian).
6. Miahkyi I.M. (2013) Udoskonalennia upravlinnia operatsiynymy vytratamy ahrarnykh pidpryemstv u haluzi svynarstva. [Improvement of management of operational expenses of agrarian enterprises in the branch of pig breeding]. *Produktyvnist agropromysloвого vyrobnytstva. Ekonomichni nauky*. Vyp. 24, pp. 138–141 (in Ukrainian).
7. Parhomets M.K., Paliuh M.S., Putsenteyilo P.R., Uniat L.M. (2011). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady zabezpechennia efektyvnoho rozvytku svynarstva na innovatsiyniy osnovi (naukovo-praktychni rekomendastiyi dlia pidpryemstva NDVH "Nauka"). [Organizational and economic principles of ensuring the efficient development of pig breeding on an innovative basis (scientific and practical recommendations for the enterprise of Scientific and Research Production Farm "Science")]. 39 p.
8. Poliah V.M. (2014). Stan ta tendentsii rozvytku haluzi svynarstva v Ukraini [State and trends of the pig breeding industry in Ukraine]. *Visnyk Sumskoho natsionalnogo ahrarnoho universytetu. Ekonomika i menedzhment*. Vyp. 8, pp. 97–99 (in Ukrainian).
9. Svinous I.V., Pidhornyi A.V. (2014). Suchasnyi stan ta problemy vyrobnytstva produktii svynarstva v silskogospodarskykh pidpryemstvakh Ukrainy. [Current state and problems of pig production in agricultural enterprises of Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika*, № 6, pp. 77–81.